

GAÁL ISTVÁN

Párizsi hajnal

– forgatási naplórészlet –

Nem szabad késnem. A Saint Sulpice metróállomás bejáratának harmonika vasrácsát öt óra harminc perckor húzzák félre. Az idő sürget, el kell érnem a legkorábbi szerelvényt, két okból. Egyrészt, ilyenkor a gyér fel- s leszállók miatt kevés a veszteglési idő az állomásokon, másrészt – s ez sokkal fontosabb –, így három világítási effektust rögzíthetek apró kamerámmal, ha idejében érkezem a célállomásokra. Ilyenkor, április második felében reggel fél hétig égnek a közvilágítási lámpák. Addig éjjeli hatást nyerek, amint kialusznak hajnalit, s ahogy folytatom a felvételeket az utcákon, rám köszönt a reggel, s innen már nappali a fényhatás. Csak az árnyékok rövidülnek.

Ma kivételesen a Rennes állomásról indulok a Port de la Chapelle felé, ez direkt járat az Abbesses-ig. Innen a legrövidebb fölkapaszkodni a Montmartre-ra a Sacré Coeur-höz, mely mai úticéлом.

Csattog alattam a jó öreg metrókocsi, ez még olyan szerelvény, amelyet 1960-ban ismerhettem meg, első párizsi tartózkodásom idején.

Négyrét hajtott lapokra írom a napi elvégzendő munkákat. Tegnapelőtt két óriási parkot sikerült rögzítenem. A Monceau barokkos flórája úgy tűnik, mint egy jókora darab vidék a körengetegben, az André Citroën park viszont egy modern nagyvároshoz tervezett járulék pontos, precíz, mondriani geometria, vagy a helységnél maradvány egy hausmanni koncepció szerint megvalósított műtárgy. Kissé hideg, kimért.

Tá-ti-ti. Indulás előtt – amennyiben az illető ajtó volt leszálló – a csukódó ajtószárnyak ilyen daktilust képeznek. A sűrített levegővel működtetett ajtórendszer a kényszer hatására egymásnak lódul a hosszan zörgő görgőin, majd rövid csattanással összeér, s kisvártatva a biztosító kilincs rácsapódik a csapszegre.

Tegnap a szakmámnak adóztam. Lefilmeztem Henri Langlois sírját a montparnasse-i temetőben, majd a nagy művét is, a Cinemathèque-t a Palais de Chaillot Cité felé eső szárnyívében. Ő volt, aki megteremtette ennek az intézménynek az alapjait, s főtítkára volt haláláig. Itt ért engem az a tisztesség 1964-ben, hogy Henri a *Pályamunkások* című etűddömmel együtt megszervezte a *Sodrásban* című filmem *avant première mondiale*-jét. Uramisten, majd

negyven esztendeje! Innen örömteli kötelességként mesterségem templomához zárandokoltam. 16 Boulevard des Capucines. Nekünk, filmeseknek, szent hely ez. 1895. december 28-án itt pergett az első mozivetítés a világtörténelemben, a Lumière fivérek technikai találmányának jóvoltából. Bár a film egyrészt figuratív, másrészt narratív, elsősorban a látvány kalandja. Így mindig leveszem a kalapom, ha jó képet látok. Ezért innen, egy másik kötelező látogatás következett, ugyanennek a bulvárnak 35. számú háza. Ebben a házban működött a híres Nadar fotográfiai műterme, ahol 1874. április 15-én megnyílt az a történelmi jelentőségű kiállítás, amelynek résztvevői – egy kritikus megvető megjegyzésére – dacból felvették az „Impresszionisták” elnevezést. Százhatvanhárom műalkotást állítottak ki. Ezeknek az értéke ma – ha össze tudnánk gyűjteni – egy kis ország gazdaságának aranytartaléka lehetne.

Tááá-ti-ti.

Pigalle. Elrakom jegyzeteimet, a következő állomásnál leszállok. Hideg van. Felhajtom a gallérom, felkapaszkodok a templomhoz vezető lépcsőkön.

Elöttem a még alvó város pislákoló fényei. Hőzönt még nincs, ég és föld összeolvad. Mintha egy óriási kék bársonyra helyezett miriádnyi lapocskára csiszolt gyémánt feküdne előttem, a tengernyi sík a legkisebb mozdulatra is villódzik, bársonyos zsongást idézve elő a retinámon. Halk zenét hallok. Hallucináció? Dehogy, önkéntelen társítás. Debussy a *La mer* kompozícióját vélem hallani, balzsamos, zsongító zene, határai elmosódnak, a ritmus is lebegtető, hí-náringatású, parttalan mozgás, melynek egyik elemévé válok magam is.

Hirtelen kialusznak a lámpák, megszűnnek a gyémánt ragyogás szikrázó fényei. Elmosódott kontúrok kapaszkodnak egymásba, amorf tömbök nyújtóznak egymás felségterületébe, sehol egy árnyék, a látvány lelapulva, síkba vonul vissza.

Hűvös szél éled és súrol. Megborzongok. Szemem könnyezik a nézőke gumi markában, csíp a sós lé, zsebkendőmbé pislogok. El is billent a képmezőm víz-szintese. Tompa foltok kuksolnak egymás szomszédságában. Mögöttük halványodik a tömör, sötét velúr,

A Montmartre látképe a háztetők fölött

s az ablakszemek fölélednek, mint apró pontocskák. Számptalan hallgatag szoba, bennük magányosok vagy párok készülődnek a józan robotra, vagy olyanok, akik még alvó állapotban nyújtóznak az ágyon lecsüngő kézfejjel, tiszta nyál foltjával a párnán olyan álmok bűvöletében, melyek lehetnek lidércesek vagy pillékönnyűek.

Egy mentőautó szagatott szirénázása követel utat, fényszóróinak pásztája, meg pártáján a forgó, villogó fények fel-felbukkannak, s eltűnnek.

Növekszik a mormogó alapzaj szintje. S mint sík tenger felületén a szél keltette *brise*, vizuális neumák sorakoznak, az ablakszemek kékesen villannak, mint megannyi seurat-i *petits points*, de még keretükben maradnak. Egy kis ideig. Mert a mögöttes rész világosodik, ugyanakkor az ablakszemeket egyre markánsabb körvonalak keretezik, s a háttér-textúrából önállóan kipotyognak, mint az értékes érmék a pénzverdék sík lemezeiből. Meghatározó szín a galambszürke, de mindinkább felülkerekedik a halványrózsaszín.

S a vizuális „hangjegyek” miriádjai lassan rendbe szerveződnek, uralkodni indul a bádogtetők kékes-szürkéje az azt hordozó fehérrel meg a hátán a terrakotta színű kéményekkel.

Növekszik a fény, a képi notációk szigorú rendbe sorakoznak, hengerek és kockák palástjai és élei képződnek, mintha csak Cézanne, a látványnak ez az újkori Arezzói Guidója sugallaná vissza a valóság tényei számára mindazt, amit ő egykor a Természettől kapott.

A camcorderem rögzít, mindkét szemem nyitva, ám a kép egyik számára sem túl éles, de bízom a látvány egybeácsolt szerkezetében, hiszen már a része vagyok magam is.

Egy megszállott futó trappol el mellettem zihálva.

Elindulok a montmartre-i domb felé. Most még ábrázolható a környék, igyekszem is szorgalmasan filmezni, míg meg nem érkeznek a turisták. Eszembe jut, hogy tavaly, pont egy esztendeje Bécsben láttam egy rendhagyó kiállítást: Cézanne „befejezett és nem befejezett” munkáiból. S volt egy kép, amely nem hagyott nyugodni. Kis falut ábrázol, neve Gardanne. 1886-ban festette a Mester. S retinámon most egymásra vetül az imént látott párizsi kép amazzal. S előhívódik egy gondolat, mely, úgy látszik, azóta is bennem lapult, s most letisztultan előugrik: lehet, hogy az a gardanne-i tájkép az első kubista ábrázolás?

Párizs, 2001. április 19.